

CONTRIBUȚII LA ISTORIA ÎNCEPUTURILOR MUZEULUI DIN REȘIȚA

FLORIN MEDELEȚ

Cum își face apariția muzeul într-o localitate cu un pronunțat specific industrial care-i guvernează vectorii de dezvoltare? - Greu și cu multe opreliști în cale-i. Așa se explică - cred - de ce la Reșița muzeul s-a constituit numai în deceniul al șaptelea al veacului nostru. În ce mă privește, socotesc că aniversarea celor patru decenii, hotărâtă pentru iarna anului 1999, se referea și la cei 125 de ani ai gimnaziului din Reșița, în care ființa o importantă colecție muzeală dezvoltată mai ales către sfârșitul veacului prin strădaniile profesorului de istorie Mihalik Sándor, pasionat de cercetările arheologice (v. MIHALIK, S., 1896, 192-194). Acesta a îmbogățit colecția prin cercetările ce le-a întreprins la Reșița, Bocșa - Colțani și pe dealul Șumig de lângă Gătaia (MIHALIK 1897; MIHALIK 1897a; MIHALIK 1897b), în asemenea măsură încât ea a fost apreciată de întemeietorul și custodele muzeului din Vrșac, binecunoscutul Felix Milleker (MILLEKER, B., *Dêlm.* I, 1897, 195-196: *frumoasa colecțiune ceramică*). După 1900, Mihalik a mai semnalat antichități la Orșova unde, așisderea, a dezvoltat o colecție muzeală școlară (MIHALIK 1907; MIHALIK 1908), dar și la Băile Herculane (MIHALIK 1910). Nu este defel întâmplător faptul că, în urmă cu 102 ani, în 1897, școala civilă din Reșița, unde funcționa ca profesor, devenise membră a Societății Muzeale de Istorie și Arheologie a Ungariei de Sud (adică a Banatului) din Timișoara (TRÉT, XIII, 1, 1897, 72; MEDELEȚ - TOMA 1997, 66). Dorințele conducătorilor de la StEG de a organiza la Reșița un muzeu de întreprindere - adică un soi de expoziție tehnică - nu s-a concretizat până la primul război mondial (UZUM 1985, 429), iar comisia muzeistică a comitatului Caraș-Severin, constituită în 1905, nu a funcționat la Reșița așa cum s-a lăsat să se înțeleagă (UZUM 1990a, 442) ci, firesc, în capitala de atunci a comitatului, Lugoj, unde a și luat naștere, în acei ani, muzeul.

Într-un modest ghid al muzeelor din România, întocmit de un autor obscur (MIHALACHE 1972, 143-144), se consemnează înființarea muzeului reșițean în 1950 (?). Nu pot decât să presupun că este o greșeală de tipar necorectată.

Dacă ar fi să dăm crezare unui fost muzeograf reșițean, Richard Petrovszki, muzeul reșițean ființa deja în anul 1958, când avea în păstrarea sa depozitul de bronzuri de la Giurgiova (PETROVSZKI 1975, 374).

Cât privește înființarea muzeului în anul 1959 sau în anul 1962, unele precizări sunt necesare. Într-un studiu publicat în 1990, Ilie Uzum menționa demersurile din anii 1957-1959: *Comisia pentru înființarea muzeului* ce s-a creat și care a adunat un prețios fond documentar prin donațiile unor colecționari, iar apoi constituirea pe lângă Sfatul Popular al orașului Reșița a unui *Comitet de organizare al muzeului orășenesc*, condus de un respectat și regretat - de noi profesor: **Octavian Răuț** (UZUM 1990a, 446-448). În acest context a avut loc, după mărturia lui Adalbert Vetö, în ajunul Crăciunului, în 23 decembrie 1959, la orele 18⁰⁰, inaugurarea primului spațiu atribuit de autorități viitorului muzeu - care încă nu era o instituție oficială!. Acesta consta din trei încăperi pe str. 6 Martie nr. 26, în clădirea Sfatului Popular Raional, unde și-au expus colecțiile peste 50 de colecționari din Reșița și împrejurimi (UZUM 1990a). În lunile următoare, până în primăvara sau vara anului 1960, s-a organizat o importantă expoziție arheologică în Casa de Cultură a Sindicatelor, într-un spațiu intens frecventat (UZUM 1990a, 439 și 450: nebulos). La organizarea acestei expoziții, Muzeul Banatului a contribuit nu numai prin asistența unor muzeografi de specialitate, ci și prin colecțiile sale, așa după cum mărturie stau documentele aflate în AMB. Nu voi insista asupra mutărilor succesive ale muzeului - o adevărată odisee nefericită cu urmări la fel de nefericite asupra păstrării patrimoniului și nu numai (v. UZUM 1990a, passim). Alături de colegii din Muzeul Banatului Montan socotesc că în decembrie 1959, din voința unor pasionați reșițeni căreia i s-a alăturat cea a autorităților locale și regionale, a început să ființeze, fără a fi o instituție oficială, *Muzeul Orășenesc din Reșița* (numirea comitetului de organizare mă scutește de comentarii: vezi *Ghidul Municipiului Reșița*, Reșița 1970 - muzeul ia ființă în 1959; aceeași dată la MUNTEANU - DUMITRIU 1988, 64 și la OPRÎȘ 1994, 84). S-a „forțat” astfel acceptarea includerii unui nou muzeu în rețeaua muzeală din România. Pentru reușita deplină a acestui demers era nevoie de constituirea unui fond patrimonial consistent și reprezentativ, mult peste nivelul unor mici colecții particulare.

Din 1960 și până în 1962 eforturile de constituire a unei instituții muzeale viabile, cu sediu, buget, schemă de personal și patrimoniu propriu, au fost intense, atât în Reșița, unde s-a găsit și s-a atribuit un spațiu - satisfăcător pentru moment -, o clădire aflată pe strada 7 Noiembrie la nr. 50, inaugurat la 11 martie 1962 (UZUM 1990a, 443, fig. 2), cât și la București, la Ministerul Învățământului și Culturii - pentru obținerea aprobării de funcționare, emisă în 15 martie 1962 prin adresa nr. 48.332 (UZUM 1990a, 451-452). Această *oficializare* a Muzeului Orășenesc din Reșița a fost considerată data întemeierii oficiale a muzeului (cf. Ilie UZUM în pliantul de prezentare a unor podoabe medievale din județul Caraș-Severin, apărut la Reșița după anul 1980; v. și UZUM 1985, 429 n. 65 și UZUM la DUMITRAȘCU 1995, 241-433 = începuturile activității [muzeului din Reșița] în anii 1962-1968”; a se consulta și UZUM 1990a, 439, n. 3, unde se denaturează oarecum raporturile reale dintre noul muzeu reșițean și centrul regional).

Alături de aceste două direcții de acțiune a existat și o a treia, de o maximă importanță, care a avut o pondere însemnată în luarea deciziilor

concrete - cea a sporirii patrimoniului, posibilă mai ales prin inițierea unor cercetări arheologice în perimetrul raionului Reșița. Dezvoltarea rapidă a patrimoniului arheologic s-a realizat cu ajutorul efectiv al colectivului de muzeografi istorici de la Timișoara, condus de directorul Muzeului Banatului, profesorul Marius Moga. S-a colaborat îndeaproape cu mai mulți prieteni ai muzeului din Reșița și, în primul rând cu profesorul Octavian Răuț, primul director al unui muzeu care nu exista încă în mod oficial, și care a continuat să-l conducă și după 1962. Unele dintre documentele păstrate în AMB din acei ani sunt, cred, importante. Citez o propoziție dintr-o ciornă păstrată fragmentar, a unui raport referitor la cercetările arheologice de la Ramna și de la Berzovia din anul 1962, și în care se menționează sprijinul primit din partea Sfatului Popular al orașului Reșița, propoziție ce reflectă atmosfera reală a epocii: *Întregul material dezvelit cu acest prilej a intrat în posesia acestui sfat și, împreună cu alte materiale arheologice descoperite întâmplător sau puse la dispoziție de Muzeul Raional al Banatului, au stat la baza organizării acestui muzeu orășenesc Reșița - cea mai nouă unitate muzeală din regiunea Banat. Așa se face că în 1962 patrimoniul Muzeului din Reșița depășea 6.000 de exponate.*

În acele timpuri toate documentele oficiale ale Muzeului Banatului consemnau existența muzeului din Reșița încă înainte ca aceasta să fi devenit oficială și, deasemenea, subliniau calitatea de director a profesorului Octavian Răuț. Profesorul Marius Moga a dispus deplasarea la cercetările arheologice întreprinse la Bocșa, Ramna, Berzovia, a tuturor muzeografilor de specialitate existenți în acel moment: Maria Anochi, care mai făcuse cercetări la Giulvăz, Ortansa Radu, fosta studentă a lui Mircea Petrescu-Dîmbovița și colaboratoare a profesorului Moga pe șantierele arheologice de la Bobda și Cruceni, Mircea N. Popa, și restauratorul Aladar Vlaga. Ultimului i se datorează primele piese arheologice restaurate din patrimoniul muzeului reșițean. Ordinele de deplasare emise în vara anului 1961 (iulie-august) notificau formal că scopul cercetărilor era îmbogățirea colecțiilor muzeului reșițean.

Se cuvin precizate unele amănunte necunoscute referitoare la cercetările arheologice întreprinse de Muzeul Banatului în beneficiul Muzeului din Reșița. Amintesc periegezele din 1960 ale lui Marius Moga și Octavian Răuț, cărora li se alătură ades elevul de atunci Gheorghe Lazarovici. În 1961, cercetările de teren au cuprins zona Binișului, iar Octavian Răuț susținea ideea profilării muzeului pe istoria metalurgiei și a mineritului, idee rămasă, din păcate, nerealizată (v. AMB Doss. 32/1961, fila 87 - raport de activitate și însemnările lui M. Moga de la o ședință privind și Muzeul din Reșița, unde nota luarea de cuvânt a lui O. Răuț).

La Bocșa Montană - *Colțani* -, sit arheologic cunoscut încă din a doua jumătate a sec. XIX, unde, în 1948, M. Moga mai efectuase cercetări (cf. AMB Doss. 4/1948, nr. 124, 17 iulie și 31 August), în vara anului 1961 au fost practicate 10 sondaje de 1x5 m, descoperindu-se, între 27 iulie și 1 august, materiale ale culturii Coțofeni. La Bocșa Română, în punctul *Dealul Mare*, între 21 și 24 iulie 1961, a fost cercetată o fortificație cu val și șanț și au fost dezvelite opt morminte hallstattiene de incinerare (AMB Doss.

1961, 31/1961 și nr. 760/1961; AMB Doss. 28/1962 nr. 1051; cf. POPESCU, *SCIV*, XIV, 2 1963, 455; idem în *Dacia*, N.S., VIII, 1963, 574, nr. 45; v. Gh. Lazarovici în *Energia*, V, nr. 222-non vidi; R. Petrovszki, 1973, *sub voce* - nr. Inv. 661-663).

La cercetările din castrul roman de la Berzovia din anii 1961 și 1962, alături de Marius Moga, participau Octavian Răuț și Gheorghe Lazarovici (MOGA, 1971b, 52, nr. 7 cf. și AMB Doss 32/1961, fila 30).

Puțin cunoscute sunt și importantele cercetări arheologice de la Ramna. Încă din 1960 se constatare existența unui cuptor roman de ars ceramică, distrus de localnici, în punctul *Odu Verde*. Semnalarea făcută de profesorul Traian Simu din Ramna, fostul director al Muzeului din Lugoj, a fost controlată de M. Moga, O. Răuț și Gh. Lazarovici. La cercetările arheologice începute în 1961 au participat sub conducerea lui M. Moga, O. Radu, M. Anochi, M. N. Popa, A. Varga, O. Răuț și Gh. Lazarovici (AMB Doss. „Planuri de muncă“ nr. 31 și 32/1961, filele 30, 87-90). În 1961 a fost cercetat un cuptor mare căruia A. Varga i-a realizat macheta la scara 1/3, care se află și azi la Muzeul Banatului (AMB Doss 28/1962 nr. 1051 din 22 decembrie 1962; cf. D. POPESCU, *SCIV*, XIV, 2 1963, 459). În același an a fost cercetat și un cuptor mic, fără grătar, rotund, plasat la 3-4 m de cel mare, de care era separat printr-o groapă lungă de 4 m - probabil de deservire. Câteva date suplimentare privind cele trei cuptoare scobite în coasta unui deal, le aflăm din însemnările lui M. Moga, a căror publicare integrală urmează a fi făcută. Aflăm astfel că primul cuptor, distrus în 1960, a mai avut păstrată o parte a vetrei și unul din stâlpii de susținere ai platformei-grătar. Cel de-al doilea cuptor, dezvelit prin săpături de salvare în 1961, era de formă ovală și avea păstrat integral focarul, placa de ardere, cu 37 de perforații, având dimensiunile de 190x270 cm. Ea era susținută de doi stâlpi care împărțeau focarul în trei compartimente aproape egale. Bolta cuptorului fusese distrusă și pe placa de ardere au fost găsite *in situ* 13 vase lucrate la roată care, în mare parte, au putut fi restaurate. Menționez mai multe oale, o mortaria, un fragment de imitație locală de terra sigillata, un ulcior fragmentar. Cel de-al treilea cuptor, aflat mai la vale față de precedentul, rotund, păstrat parțial, a conținut și o ceașcă dacică (RĂUȚ - IONIȚĂ 1976, 12-14, unde anul săpăturii este greșit, și unde se susține ipoteza unei istorii romane „liniștite“ până în veacul III, în zona Ramna-Berzovia; în legătură cu acest cuptor, la p. 13 se sugerează că acest al treilea cuptor nu ar fi roman: „alături de cuptoarele romane, un cuptor cu specifica ceașcă dacică“; D. BENEĂ, *SIB*, IX, 1983, p. 3 menționând „un cuptor de redus minereu din sec. III-IV“ [?], se referă probabil la acesta, mistificând, ca și în alte rânduri, informația primară).

În 1962, M. Moga, asistat de O. Răuț, a cercetat în hotarul Ramnei, spre Bocșa, la locul numit „Beran“, o *villa rustica* ce avea și două încăperi, dintre care una prevăzută cu hipocaust. La fel ca și în castrul de la Berzovia, s-au constatat două incendii succesive, separate de un nivel de refacere.

Cât privește anii următori, până prin 1966-1967, ai activității Muzeului din Reșița, voi aminti doar că un raport din februarie 1964, în care se solicita aprobarea pentru cercetarea sitului neolitic de la Ruginosu, era

semnat de Octavian Răuț, în calitatea sa de director al muzeului (AMB Doss. 20/1964 nr. 24 din 17.02.1964). La începutul anului următor, Volker Wollmann, absolvent al facultății de istorie-filozofie din Cluj, repartizat profesor la o școală din Reșița, devenea al doilea director din istoria muzeului reșițean, precedându-i lui Ilie Uzum. O scrisoare a profesorului Ion Berciu, directorul Muzeului din Alba-Iulia, îl recomanda călduros pe Wollmann profesorului Moga. Autorul acestor modeste contribuții l-a aflat în primăvara lui 1966 aranjând materialele arheologice în pivnița clădirii de pe strada 7 Noiembrie nr. 50.

Însemnările acelor vremi vor fi făcute publice cu un alt prilej.

Prilejul de față, aniversar, este omagiat de întreaga suflare a muzeologiei bănățene și transilvănene, ca și de toți prietenii Muzeului Banatului Montan din România și din lumea largă.

BIBLIOGRAFIE

- MEDELEȚ, Florin; TOMA, Nicoleta -1997- *Muzeul Banatului. File de cronică*, I, 1872-1918, Timișoara
- MIHALACHE, Marin -1972- *Ghidul muzeelor din România*, București
- MIHALIK, Sándor -1896- *Resicza: jelene es multija*, Reșița
- MIHALIK, Sándor -1897- *A Resiczai régi magyar templom romokról*, în *AE*, XVII, 365-367
- MIHALIK, Sándor -1897a- *A Resiczai öskori telepröl*, în *AE*, XVII, 62-63
- MIHALIK, Sándor -1897b- *A Mezö-Somlzoi várrol*, în *AE*, XVII, 441-442
- (MIHALIK, Sándor) -1907- *Orsovai régiségek*, în *MKE*, I, 52 sqq.
- MIHALIK, Sándor -1908- *Orsova es környékének régisegei*, în *MKE*, II, 8-20
- MIHALIK, Sándor -1910- *Régiségek Hekülesfürdön*, în *MKE*, IV, 154
- MOGA, Marius -1971b- *Castrul Berzobis*, în *Tibiscus*, I, Timișoara, 51-58
- MUNTEANU-DUMITRIU, Luminița -1988- *Itinerarii arheologice bănățene*, București
- OPRIȘ, Ioan -1994- *Istoria muzeelor din România*, București
- PETROVSZKY, Richard -1975- *Contribuții la repertoriul arheologic al localităților județului Caraș-Severin din paleolitic până în secolul al V-lea î.e.n.*, în *Banatica*, III, 364-37
- RĂUȚ, Octavian; IONIȚĂ, Ion -1976- *Studii și cercetări de istorie și toponimie*, Reșița
- UZUM, Ilie -1985- *Căi și perspective în valorificarea patrimoniului de istorie a tehnicii din județul Caraș-Severin*, în *Banatica*, VIII, 415-448
- UZUM, Ilie -1990a- *Tradiții muzeistice în județul Caraș-Severin și începuturile activității muzeului reșițean*, în *Banatica*, X, 1990, 439-461
- UZUM, Ilie = la S. DUMITRAȘCU -1995- *Arheologia română la sfârșit și început de mileniu. Convorbiri cu 104 arheologi români*, Oradea, 433

ABREVIERI

AE = Archaeologiai Értesítő, Budapesta.

AMB = Arhiva Muzeului Banatului.

MKE = Múzeumi és könyvtári Értesítő, Budapesta.

SIB = Studii de Istorie a Banatului, Timișoara.

TIR = Tabula Imperii Romani, L 34, Budapesta, 1968.

TRET = Történelmi és régészeti Értesítő, Timișoara.

Contributions concernant les débuts du Musée de Reșița

RÉSUMÉ

Cet étude-ci présente des données sur les premières années de fonctionnement du Musée de Reșița, innauguré d'une manière pas officielle le 23 décembre 1959, devenant une institution officielle en mars 1962. Également est mis en évidence le rôle du Musée de Banat dans la constitution du nouveau musée, en contexte du professeur Marius Moga, qui a conduit les recherches archéologiques de Bocșa, Berzovia et Ramna, dont les resultats ont enrichi le patrimoine archéologique du Musée de Reșița.